

10 | Upuri un likumdošana

10: Upuri un likumdošana

Šī nodaļa sniedz īsu likuma normu apkopojumu attiecībā uz noziegumu upuriem.

levads

Tiesa, skatot krimināllietu, var uzaicināt upuri kā liecinieku. Taču upuris ne vienmēr piedalās krimināllietas izskatīšanā un parasti tas netiek juridiski pārstāvēts. Lietu ierosina valsts.

Neskatoties uz to, dažas likumu normas ir tieši attiecināmas uz upuriem. Tālākās nodaļās mēs esam apskatījuši šīs likumu normas. Izklāsts ir veikts tādā pašā secībā, kā notiek lietas izskatīšana, kas ir šāda:

- izmeklēšanas posms;
- apsūdzības izvirzīšana;
- lietas izskatīšana tiesā, un
- apsūdzība.

Pēc tam mēs sniedzam īsu pārskatu par likumu normām, kas attiecas uz dzimumnoziegumiem un vardarbību ģimenē. Nodaļas beigās ir sniegts dažādu kriminālo apsūdzību terminu skaidrojums.

Izmeklēšana

Bērnu sniegtās video liecības

Garda vai kāda cita īpaši apmācīta persona, izmeklējot, vai bērns ir dzimumnozieguma vai arī cilvēktirdzniecības upuris, var ierakstīt video interviju ar bērnu, kas nav sasniedzis 14 gadu vecumu. Šo ierakstu vai tā daļas var izmantot kā pierādījumu tiesā. Tas nozīmē, ka bērnam nav jāsniedz liecība tiesas zālē. Taču tiesas laikā bērnam var uzdot jautājumus par pierādījumiem, ko tas ir sniedzis ierakstītajā intervijā. Lai bērnam nebūtu jāatrodas tiesas zālē, šos jautājumus var uzdot tiešas videokonferences veidā.

Iebaidīšana

Kaitēt vai draudēt kādai personai, kura palīdz Garda Síochána izmeklēšanas procesā vai arī ir liecinieks, zvērinātais, vai upura ģimenes loceklis, ir noziegums. Ja kaut kas tāds notiek, par to ir jāinformē Garda Síochána.

Iespējamā apsūdzība

Atbrīvošana pret drošības naudu

Persona, pret kuru ir izvirzīta apsūdzība likumpārkāpumā, var iesniegt tiesā lūgumu atbrīvot viņu pret drošības naudu. Atļauja atbrīvot personu pret drošības naudu nozīmē, ka persona, kura ir apsūdzēta un gaida tiesu, netiek turēta apcietinājumā. Persona, pret kuru ir izvirzīta apsūdzība kādā likumpārkāpumā (zināma arī kā „apsūdzētais”) ir nevainīga līdz brīdim, kamēr vaina netiek pierādīta. Šī iemesla dēļ apsūdzēto personu var atbrīvot pret drošības naudu, izņemot noteiktus gadījumus, piemēram:

- ja pastāv risks, ka apsūdzētā persona traucēs lieciniekus, tai skaitā cietušo;
- ja pastāv risks, ka apsūdzētā persona neieradīsies uz tiesu; vai
- ja persona ir apsūdzēta par nopietnu nodarījumu un ja pastāv risks, ka, atbrīvojot šo personu pret drošības naudu, tā var izdarīt kādu citu nopietnu likumpārkāpumu; par nopietnu likumpārkāpumu uzskata tādu pārkāpumu, par kuru personu var notiesāt ar cietumsodu uz pieciem vai vairāk gadiem.

Ja persona nesaņem atļauju tikt atbrīvotai pret drošības naudu, tā tiek nosūtīta uz cietumu. Šī persona var iesniegt atkārtotu lūgumu atbrīvot pret drošības naudu, ja tiesas process nesākas četrus mēnešus laikā, skaitot no dienas, kad pirmo reizi tika atteikta atbrīvošana pret drošības naudu.

Ja persona tiek atbrīvota pret drošības naudu, tai ir jāierodas tiesā noteiktā atbrīvošanas laika beigās, un šajā laikā šī persona nedrīkst izdarīt nekādus pārkāpumus. Tiesa var noteikt atbrīvojumam papildu apstākļus, piemēram, apsūdzētai personai var neatļaut doties uz dažām vietām vai arī kontaktēties ar dažiem cilvēkiem.

Garda var lūgt tiesai atļauju arestēt kādu personu, kas ir atbrīvota pret drošības naudu, ja tā uzskata, ka šī persona var pārkāpt atbrīvojuma noteikumus. Ja šāda atļauja tiek dota, Garda drīkst arestēt personu un nogādāt to tiesā. Tiesa var nosūtīt personu uz cietumu.

Ja persona neierodas tiesā atbrīvojuma laika beigās vai pārkāpj jebkādu citu atbrīvojuma noteikumu, tā var tikt arestēta un nogādāta tiesā, ja tiesa to pieprasa. Tiesa var nosūtīt personu uz cietumu līdz tiesas sēdei.

Lietas izskatīšana tiesā

Liecības sniegšana videokonferencē

Jaunieši, kuri jaunāki par 18 gadiem, tiesā var sniegt liecību, izmantojot videokonferences, tiesās, kas izskata lietu par vardarbīgu uzbrukumu, dzimumnoziegumu, vai arī cilvēktirdzniecību, ja vien tiesai nav pamatota iemesla atteikties no videokonferences iespēju izmantošanas. Ja tiesa to atļauj, ikviena persona var sniegt pierādījumus tiesā, izmantojot videokonferences iespējas, gadījumos, kas saistīti ar vardarbīgu uzbrukumu, dzimumnoziegumu, vai arī cilvēktirdzniecību. Tiesa var atļaut sniegt liecību videokonferences veidā no citas valsts. Iepriekšminētajos gadījumos - tiesas sēdēs, kad tiek sniegtas liecības videokonferencē, tiesneši un tiesas juristi nenēsā parūku vai mantiju.

Ja Apgabala tiesā, izmantojot videokonferences iespējas, lietā, kas saistīta ar vardarbīgu uzbrukumu, dzimumnoziegumu, vai arī cilvēktirdzniecību, liecību sniedz jauniešs, kas nav sasniedzis 18 gadu vecumu, tiesa var atļaut liecību ierakstīt iepriekš un tiesas sēdē izmantot tās ierakstu.

Tiesa var atļaut sniegt liecību videokonferences veidā personai, kura baidās vai arī var tikt iebaidīta.

Juridiskā palīdzība izvarošanas un dzimumnoziegumu gadījumos

Juridiskās palīdzības pārvalde var sniegt konsultāciju izvarošanās un cita veida nopietnu dzimumnoziegumu upuriem. Papildus tam, ja vardarbības lietas izskatīšanas laikā apsūdzētais iesniedz tiesā pieprasījumu izskatīt jautājumu par jūsu iepriekšējo seksuālo pieredzi, Juridiskās palīdzības pārvalde jūs pārstāvēs ar aizstāvību pret šo pieteikumu. Šie ir apstiprinātie bezmaksas pakalpojumi, un jums par tiem nav jāmaksā (skatīt Juridiskās palīdzības pārvaldes Upuru hartas 7. nodaļā).

Spriedums

Ziņojums un liecība par nodarīto upurim

Tiesai, nosakot sodu par vardarbīgu uzbrukumu vai dzimumnoziegumu, ir jāņem

vērā, kas nozieguma rezultātā ir nodarīts upurim. Šos pierādījumus tiesa var iegūt, pamatojoties uz ziņojumu. Tiesa var lūgt profesionālim – probācijas speciālistam vai izvarošanas upuru krīzes centra darbiniekam- sagatavot rakstisku ziņojumu par nozieguma rezultātā nodarīto upurim. Šis ziņojums par nodarīto upurim var ietvert informāciju par fizisku, emocionālu, mentālu vai seksuālu kaitējumu, kas nozieguma rezultātā radies upurim. Tas atšķiras no liecības par nodarīto upurim.

Gadījumos, kad cietusī persona izsaka vēlēšanos informēt tiesu par vardarbīga uzbrukuma vai dzimumnozieguma rezultātā nodarīto kaitējumu, tiesai šī liecība ir jāuzklausa. Tā ir liecība par nodarīto upurim. Šo liecību var sniegt personīgi vai ar juridiska pārstāvja starpniecību.

Gadījumos, kad upuris nozieguma rezultātā ir gājis bojā, tiesai nav jāuzklausa upura ģimenes locekļu liecība, lai gan daži tiesneši ļauj ģimenes locekļiem sniegt liecības klātienē. Pašlaik tiek gatavotas izmaiņas likumdošanā. Ir plānots, ka tiesai būs jāuzklausa liecība par nodarīto upurim, ko sniedz miruša upura vai arī tāda upura, kurš nevar uzstāties savā vārdā, ģimenes locekļi, ja ģimene izsaka šādu vēlēšanos.

Seksuālā vardarbība

Izvarošanas vai seksuāla uzbrukuma gadījumos publiski netiek sniegta informācija par upura vārdu. Tiesas sēdē, kurā tiek skatīta izvarošanas vai seksuāla uzbrukuma lieta, var piedalīties vienīgi personas, kas ar šo lietu ir tieši saistītas un mēdiju pārstāvji. Upuri uz tiesu var pavadīt vecāks, radnieks vai draugs

Vardarbība ģimenē

Jebkāda veida vardarbība ģimenē ir krimināli sodāma rīcība. Šos jautājumus parasti risina tiesās, kas skata civillietas, un tās var pieņemt lēmumus, lai aizsargātu cietušo pusi. Tiesas sēdes, kurās tiek izskatītas šādas lietas, notiek tikai ar to personu piedalīšanos, kas ir tieši saistītas ar minēto lietu. Ja tiesnesis atļauj, upuri uz tiesu var pavadīt vecāks, radnieks vai draugs.

Tiesas lēmumi

Tiesas saistībā ar vardarbību ģimenē var izdot daudz dažādus lēmumus. Tie ietver šādus lēmumu veidus:

- **Lēmums par drošību** – nosaka, ka attiecīgā persona nepielietos vardarbību, nedraudēs ar to, neuzbāzīsies vai neiebidēs personu, kas ir lūgusi pieņemt šo lēmumu, kā arī citas atkarīgās personas, tai skaitā bērnus. Ja vainīgā persona dzīvo atsevišķi, tiesa var noteikt, ka šī persona nedrīkst novērot tās personas māju, kura ir lūgusi pieņemt šo lēmumu
- **Lēmums par izolāciju** – ar šo lēmumu var noteikt, ka vainīgajai personai ir jāatstāj tā vieta, kur dzīvo persona, kas ir lūgusi pieņemt šo lēmumu, un tā nedrīkst šajā vietā ienākt, ja vien tiesa to neatļauj.

Lēmuma par drošību vai izolāciju pieņemšanai var būt vajadzīgas vairākas nedēļas. Steidzamos gadījumos persona var lūgt pieņemt šādus lēmumus.

- **pagaidu lēmums par izolāciju** – šis lēmums ir līdzīgs lēmumam par izolāciju, bet tas stājas spēkā nekavējoties un ir spēkā līdz brīdim, kamēr tiesa pieņem pastāvīgu lēmumu par izolāciju. Šis lēmums tiek pieņemts gadījumos, kad ir pašreizējs nopietna kaitējuma risks, kas var tikt nodarīts personai, kura ir lūgusi pieņemt šo lēmumu, vai no tās atkarīgajām personām, ieskaitot bērnus. Tiesa var pieņemt šādu lēmumu, personai, uz kuru šis lēmums attiecas, klāt neesot (saukts *ex parte* (Lat. no vienas puses)), vai arī par to iepriekš šai personai nepaziņojot; kā arī
- **lēmums par aizsardzību** – šis lēmums ir līdzīgs lēmumam par drošību, bet tas stājas spēkā nekavējoties un ir spēkā līdz brīdim, kamēr tiesa pieņem pastāvīgu lēmumu par drošību vai izolāciju.

Dažos gadījumos Veselības pakalpojumu speciālists var lūgt tiesu upura personas vārdā pieņemt šos lēmumus.

Pārkāpumi, kas saistīti ar vardarbību ģimenē

Ja tiesa izdod lēmumu par drošību, lēmumu par izolāciju, pagaidu lēmumu par izolāciju vai lēmumu par aizsardzību un ja persona, kurai šie lēmumi ir saistoši, tos neievēro, tas uzskatāms par kriminālu pārkāpumu.

Ja tiesa izdod lēmumu par izolāciju vai pagaidu lēmumu par izolāciju attiecībā uz noteiktu vietu un ja pavēlē minētā persona neļauj personai, kuras labā pavēle ir

izdota, vai arī šīs personas bērnam iekļūt attiecīgajā vietā vai cenšas novērst šīs personas iekļūšanu tajā, tas tiek uzskatīts par kriminālu noziegumu.

Pret jebkuru personu, kura ir izdarījusi kādu no šiem pārkāpumiem, var tikt izvirzīta apsūdzība tiesā. Personai, kas tiek atzīta par vainīgu šādā noziegumā, var piespriest soda naudu vai cietumsodu. Tiesa var arī sodīt personu par neierašanos tiesā.

Citi krimināli pārkāpumi

Krimināllikumā ir norādīti dažādi pārkāpumi. Šajā nodaļā ir īsi izklāstīti daži no biežāk sastopamajiem pārkāpumiem.

Zādzība

Zādzība notiek kad persona negodīgi paņem citas personas īpašumu bez īpašnieka, un ar nolūku to nekad neatdot.

Laupīšana

Laupīšana notiek kad persona zādzības laikā pielieto vai draud pielietot fizisku spēku.

Ielaušanās

Ielaušanās notiek kad persona bez atļaujas iekļūst ēkā ar nodomu izdarīt zādzību vai nodarīt tai bojājumus. Nopietna ir ielaušanās „vainu pastiprinošos apstākļos”, kad laupītājam ir ierocis vai sprāgstviela.

Uzbrukums

Uzbrukums notiek kad persona lieto fizisku spēku pret citu personu vai arī draud lietot fizisku spēku bez otras personas piekrišanas.

Uzbrukums, kurā tiek nodarīti vidēji smagi vai smagi miesas bojājumi, uzskatāms par ļoti nopietnu noziegumu.

Bīstama automašīnas vadīšana

Bīstama automašīnas vadīšana ir tāds braukšanas veids, kas apdraud apkārtējo sabiedrību. Šādos gadījumos ņem vērā automašīnas stāvokli, vietu, satiksmes intensitāti pārkāpuma laikā un iespējamo satiksmes intensitāti.

Bīstama automašīnas vadīšana, kuras rezultātā iestājusies nāve vai iegūti smagi miesas bojājumi, ir divi visnopietnākie pārkāpumi, kas saistīti ar bīstamu automašīnas vadīšanu.

Dzimumnoziegumi

Dzimumnoziegums ir tad, kad pret vīrieti vai sievieti tiek vērsts uzbrukums netiklā veidā.

Nopietns vai dzimumnoziegums, kas noticis „vainu pastipriņošos apstākļos”, ir tad, kad pret cietušo tiek pielietota seksuāla vardarbība, draudi īstenot seksuālu vardarbību un radīti nopietni ievainojumi vai pazemojums.

Izvarošana saskaņā ar 4. pantu ir notikusi tad, kad seksuālā uzbrukumā dzimumloceklis kaut nedaudz ir bijis ievietots anālās atveres sākumā vai kad citai personai piederošs objekts kaut nedaudz ir ievadīts vaginā.

Izvarošana ir notikusi tad, ka vīrietim ir bijis nelikumīgs seksuāls akts ar sievieti, kura visa seksuālā akta laikā nav tam piekritusi - šādos gadījumos vīrietis zina, ka sieviete tam nepiekrīt, vai arī viņam seksuālā akta laikā ir vienalga, vai sieviete tam piekrīt vai nē.

Slepkavība ar un bez iepriekšēja nodoma

Slepkavība ar iepriekšēju nodomu ir tad, kad persona plāno nogalināt vai radīt nopietnus ievainojumus kādai personai un nogalina šo personu.

Slepkavība bez iepriekšēja nodoma ir tad, kad persona kādu nogalina, bet nav iepriekš plānojusi to darīt. Slepkavība bez iepriekšēja nodoma var notikt arī tad, kad persona plāno nogalināt vai radīt nopietnus ievainojumus, bet ir zaudējusi par sevi kontroli, jo viņu ir kāds ir izprovocējis vai viņa arī kļūdaini pieņem, ka tas ir vajadzīgs paš aizsardzībai.

Cilvēktirdzniecība

Cilvēktirdzniecība ir tad, kad kāda persona vervē, pārvieto, izmitina, nodarbina uzņemas kontroli pār citu pieaugušo vai bērnu ar nodomu to izmantot:

- darbam,
- seksuāli, vai

- lai pārvietotu orgānus.

Ja Īrijas pilsonis pastrādā kādu no šiem ar cilvēktirdzniecību saistītajiem noziegumiem citā valstī, vainīgo var nosūtīt uz tiesu Īrijā, un notiesāt par šo noziegumu. Ja kāda persona pastrādā kādu no šiem pret Īrijas, pilsoni, vainīgo var nosūtīt uz tiesu Īrijā un notiesāt par šo noziegumu.

(Izdevums publicēts: 2010. gada jūnijā)